

Analiza nekaterih meščanskih teoretičnih pristopov k politični kulturi

ALOJZIJA ŽIDAN

POVZETEK

Prispevek se loteva obravnave nekaterih meščanskih teoretičnih pristopov k politični kulturi. V njem so analizirani teoretični pristopi avtorjev G. Almonda, S. Beera ter R. Dahla. Izvedena analiza kaže, da so razmišljanja navedenih mislecev osredinjena k vprašanju: v čem je obstoječe bistvo politične kulture? Kako opredeliti ta pojav? Kakšne so njegove prvine, vrste, funkcije? Za meščanske avtorje je politična kultura pomembna spajalka mikro in makro politike. Oziroma je tista prvina, ki ne le pomaga spoznavati politični sistem, temveč ga tudi vzdrževati (ohranjati).

ABSTRACT

ANALYSIS OF SOME BOURGEOISIE THEORETICAL APPROACHES TO POLITICAL CULTURE

This contribution deals with some civil theoretical approaches to political culture. It analyzes the theoretical approaches of G. Almond, S. Beer and R. Dahl. The performed analysis shows that the thoughts of the above mentioned thinkers is centered towards the question: in what is the existing essence of political culture? How do we define this phenomena? What are its elements, species, functions? For bourgeoisie authors, political culture is an important link between micro and macro politics, or, should we say, it is that element which does not only help to become aware of political system but also to maintain (preserve) it.

1. UVOD

Trdimo lahko, da predstavlja poskus snovanja neke celovite teorije o politični kulturi¹ delo sodobne meščanske teorije o politiki. Tako lahko sledimo misli, ki izrečeno izrazito potrjuje: "Četudi se lahko trdi, da je raziskovanje tistih družbenih, političnih in kulturnih realitet, ki se 'pokrivajo' s pojmom politična kultura staro toliko kot je tudi stara sama politična znanost, predstavlja poskus zasnovanja celovite teorije o politični kulturi del sodobne meščanske teorije o politiki."²

Kot izrazite zagovornike gledišč meščanskih teoretičnih pristopov k politični kulturi lahko navedemo avtorje: G. Almonda³, S. Beera in R. Dahla.

Lotimo se natančnejše analize njihovih teoretičnih gledišč o politični kulturi, ki so jih razvili.

2. TEORETIČNI PRISTOP K POLITIČNI KULTURI G. ALMONDA

G. Almond je zagovornik takoimenovane funkcionalistične koncepcije politike. Ta koncepcija tudi daje tonsko obeležje njegovemu razumevanju politične kulture. Kako le-to pojmuje? Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, moramo prej povedati, da si je mislec, katerega gledišča preučujemo, prizadeval razviti takoimenovano mrežo skupnih kategorij, ki bi mu predstavljala zelo ugoden instrumentarij za primerjanje vseh političnih sistemov, medsebojno razlikujočih se po svoji strukturi in stopenjski razvitosti. Konstitutivni del takšne mreže mu tudi predstavlja politična kultura. Oziroma, denimo: zanj

1 S preučevanjem politične kulture se ukvarja mnogo naših raziskovalcev. Naj omenimo nekatere: dr. Stane Južnič, *Politična kultura*, Založba Obzorja, Maribor, 1989; Franjo Kožul, *Politična kultura zajedništva*, *Pregled*, Časopis za društvena pitanja, Sarajevo, let. 1983, šte. 6; dr. Milan Matić, *Mit i politika - Razprav o osnovama političke kulture*, *Radnička štampa*, "Ideje", Beograd, 1984; dr. Dragomir Pantić, *Politična kultura i članstvo SKJ*, *Marksistička misao*, let. 1987, šte. 5 - 6; dr. Milan Podunavac, *Politična kultura in politički odnosi*, *Radnička štampa*, Beograd, 1982; Vera Kržišnik Bukić, *O političkoj kulturi*, *Pregled*, 1984, št. 3; *Interesi i politička kultura*, Magistarski rad, FSPN, Ljubljana, 1980; Ante Marušić, *Politična kultura kao faktor društvenog napretka*, *Politička misao*, Zagreb, let. 1970, šte. 7; Manojlo Bročić, *Problemi političke socijalizacije in subjektiviteta mladih*, *Pogledi*, Split, let. 1987, šte. 1; Nenad Kemcanović, *Politika u kritičkom ogledalu*, *Kultura*, Beograd, 1986; dr. Jovan Dorđević, *Eseji o politici i kulturi*, *Savremena administracija*, Beograd, 1981; dr. Milan Podunavac, *Politički legitimitet*, *Izdavačka radna organizacija "Rad"*, Biblioteka Dijalog, Beograd, 1988. Kot je razvidno, posredujemo tudi nekatere njihove publikacije, v katerih preučujejo politične kulture.

2 Dr. Milan Podunavac, *Politična kultura in politički odnosi*, *Radnička štampa*, *Ideje*, Beograd, 1982, str. 30.

3 O prispevku k razjasnitvi (pojasnitvi) pojma, imenovanega politična kultura meščanskega misleca G. Almonda, govori (na strani 136) Rudolf Hamann v svojem delu: *Politische Soziologie für den Sozialkundeunterricht*, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg, 1974.

politična kultura predstavlja zelo pomembno, osnovno variabla pri možnem izvajanju komparacij političnih sistemov.⁴

Za Almondovo opredelitev politične kulture lahko celo sodimo, da je (nekoliko) preproste narave. Glasi se namreč, da je to "mreža orientacij članov družbe do temeljnih (ključnih) političnih objektov".⁵

Almondova opredelitev politične kulture daje torej težišče na usmerjenost (orientiranost) članov družbe do objektov, ki veljajo na političnem področju za temeljne, ključne.

V svojih razmišljanjih Almond tudi izpostavlja, da so orientacije članov družbe večslojne. V sebi vključujejo spoznavne, čustvene in vrednostne elemente.

Pravzaprav Almond politično kulturo opredeljuje še natančneje. "Politična kultura je mreža individualnih orientacij in stališč članov družbe do političnega sistema. To je subjektivno območje, ki pa daje pomen in oblikuje politične procese. Te individualne orientacije vključujejo nekaj komponent:

- a) kognitivne orientacije, sedanje znanje in drugo o temeljnih političnih objektih;
- b) čustvene orientacije, občutek pripadnosti oziroma nepripadnosti danemu političnemu sistemu;
- c) vrednostne sodbe in mnenja o političnih objektih, katere običajno vključujejo uporabo moralnih standardov pri (v) vrednotenju političnih dogodkov in objektov."⁶

Almond klasificira osnovne objekte, proti katerim so usmerjene politične orientacije, takole:

politični sistem v celoti;

input struktura političnega sistema (je celota tistih procesov in institucij, katerih interesi, zahteve, hotenja in volja družbe se transponirajo do nivoja politike);

output struktura političnega sistema;

in sami akterji političnega sistema.

Govori tudi o treh osnovnih tipih politične kulture, in sicer:

a) parohialni;

b) podanični;

c) participativni.

4 Poudarimo tudi, da Almond opozarja, da je treba težiti k temu, da se odnosi med posameznikovimi stališči, motivacijami ter delovanjem političnega sistema lahko odkrivajo s pomočjo koncepta politične kulture. Prav politična kultura je zanj spona med mikro in makro politiko. Prav koncept politične kulture je zanj tisti, ki omogoča, da se lahko utemelje značilnosti političnega obnašanja tako v celotnem političnem sistemu kot tudi v posameznih njegovih delih, znotraj posebnih skupin (subkultur), kot tudi na temeljnih točkah politične vzpodbude ter odločanja.

5 Dr. Milan Podunavac, *Politična kultura i politički odnosi*, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982, str. 31.

6 *Ibidem*, str. 31.

Ad. a)

Kaj je značilno za tip politične kulture, ki ga opredeljuje kot parohialni? To je politično kulturni tip, ki ustreza tistim družbam, v katerih še ni izvedena diferenciacija specializiranih političnih funkcij. Tudi za politični sistem velja, da še vedno ni jasno izdvojen glede na druge obstoječe družbene podsisteme.

V družbi, kjer velja tip politične kulture, ki ga opisujemo, razpolagajo njeni člani z zelo slabimi spoznanji o celotnem političnem sistemu. Identifikacija s političnim sistemom namreč bolj temelji na posameznih čustvih, kot pa na dejanskih spoznanjih sistema.

Ad. b)

Podaničnemu političnemu kulturnemu tipu namenja Almond naslednje pomembno mesto pri svoji graditvi tipologije političnih kultur. Pri tem tipu politične kulture, je mogoče reči, obstoje jasno izražene orientacije do političnega sistema. Posamezniki se namreč jasno zavedo posameznih političnih funkcij države. Toda, vzlic temu je tudi mogoče trditi, da v tem tipu politične kulture člani družbe nimajo razvite zavesti o tem, da je lahko posameznik v političnem sistemu tudi aktivni sodelovalec (participant). Ali, denimo: da je posameznik tudi lahko aktivno delujoč subjekt v politiki. Ne pa zgolj potisnjen v vlogo podanika.

Ad. c)

Za participativno politično kulturo pa Almond sodi, da predstavlja najbolj razvit tip politične kulture. Skratka, gre za tip politične kulture, ki je zasnovan moderno. To je tip politične kulture, ki se je v svoji kompleksni zgodovinski gradaciji povzpел do najvišje razvojne stopnje. Da je temu tako, tudi potrjuje njegova bistvena značilnost. Ta je, da gre pri njem za obstoj zelo razvite mreže političnih orientacij. In to tako do celotnega političnega sistema, kot tudi do njegovih posameznih segmentov. To je tip politične kulture, ki posamezniku omogoča, da ni le naravnán k administrativni strani političnega sistema. Torej, da ne doživlja politike le kot močno državo, oblast. Temveč da jo s svojo razvito zavestjo tudi doživlja kot področje, ki mu s svojimi številnimi kanali omogoča, da lahko v družbi vpliva na politično oblast. "Participativna politična kultura ohranja v temelju takšno stanje političnega odnosa, v katerem je družba močnejša od politike, svoboda in človekova avtonomija pa 'mera' in 'ogledalo' političnega sistema."⁷

Sklenemo lahko, da so Almondova razmišljanja o politični kulturi zelo zanimiva. Prav politična kultura je za Almonda, kot smo spoznali, zelo pomembna določujoča variabla, ki mu omogoča natančnejši komparativni uvid v obstoj množice raznoterih političnih sistemov. Posebej se že velja zadržati pri tipu politične kulture, za katerega Almond sodi, da je zasnovan moderno. Politična kultura je pojav, ki lahko prispeva tudi k spoznanju drugega zapletenega pojava. To je, k spoznanju političnega sistema. Almond je sploh vpeljevalec niza novih kategorij.

⁷ Ibidem, str. 33.

Kategorij, kot so: politični sistem, politična vloga, politična struktura, politična kultura, politična socializacija.⁸

Dejali smo, da se še posebej velja zadržati pri tipu politične kulture, za katerega Almond sodi, da je zasnovan moderno. Namreč, tudi v današnjem času, ko je naša družba stopila v pluralno, se v našem družbenem prostoru pojavlja potreba po oblikovanju moderne (demokratske) politične kulture. Skratka, obdobje nove političnosti v našem družbenem prostoru tudi postavlja zahtevo po snovanju in uresničevanju moderne demokratske politične kulture. In vzlic temu, da Almond oblikuje svoj moderni tip politične kulture na sicer funkcionalističnih izhodiščih, nam vendarle lahko velja za pomembnega misleca.⁹ Za misleca, ki nas sploh opozarja na pomen oblikovanja in uresničevanja moderne politične kulture. Le-to morajo (bodo morale) v našem družbenem prostoru (na)polniti takšne vsebine, ki človeku omogočajo kar najboljše uresničevanje njegovih političnih interesov. In to uresničevanje njegovih interesov zaradi progresivnega spreminjanja naših družbenih razmer, ne pa zaradi njihovega prilagajanja.

3. TEORETIČNI PRISTOP K POLITIČNI KULTURI S. BEERA

S preučevanjem politične kulture, njenih obeležij, pa se je ukvarjal tudi, kot smo že izrekli, angleški politični pisec S. Beer. Njegova tovrstna razmišljanja vsebujejo dve temeljni dimenziji. In sicer: subjektivno ter strukturalno.

Kaj (je) tvori po Beerovem mnenju politično kulturo? Ta je zanj poseben aspekt človekove občne kulture. Posebna, pomembna določnica političnega sistema. Tudi Beer, tako kot Almond, pripisuje politični kulturi pomembno vlogo variable, ki je tesno povezana s političnim sistemom. Tesna povezanost politične kulture in političnega sistema se po Beerovem mnenju izraža takole: politična kultura je usmerjevalka političnega sistema, saj kaže, kako je treba upravljati s političnim sistemom. Pa ne le-to. Politična kultura še izraža, kaj mora politični sistem tudi sam narediti.

8 Smotno je opozoriti, da opredeljuje Almond politično socializacijo kot proces, ki človeku pomaga, da se prilagaja (prilagodi) prevladujoči politični kulturi. Politična socializacija mora prispevati k stabilnosti političnega sistema. Politična socializacija mora torej opravljati pomembno vlogo stabilnega dejavnika družbenega reda. Stabilnost pa vsebuje dve medsebojno povezani dimenziji: vertikalno in horizontalno. Ali, bolj rečeno: treba je dosegati medgeneracijsko oziroma vertikalno stabilnost in znotrajgeneracijsko oziroma horizontalno stabilnost. Almond je torej zagovornik funkcionalističnega pristopa k politični socializaciji. Po mnenju funkcionalistov mora namreč politična socializacija prispevati k oblikovanju integrativne politične kulture. Politična socializacija mora s posredovanjem integrativne politične kulture oblikovati dobrega občana (meščana). Za G. Almonda je torej politična socializacija konstitutivni del pogojev, ki omogočajo stabilnost in trajnost političnega sistema.

9 Dr. Stane Južnič takole opredeljuje prispevek tega misleca k oblikovanju zgodovine koncepta politične kulture: "Zgodovina koncepta politične kulture je v obliki in vsebini, kakršno ji danes pripisujemo, precej kratka. Popolnoma ga je vpeljal šele Gabriel Almond, ki je izhajal iz teoretičnih del Talcotta Parsonsa. S to ugotovitvijo seveda navajamo le relativno pomemben podatek in dajemo priznanje tistim, ki so koncept precizirali in ga prvi s pridom izrabili v preučevanju delovanja političnih sistemov in smo jim tudi mi v tem smislu dolžni." (Navedeno po avtorjevem delu *Politična kultura*, Založba Obzorja, Maribor, 1989, str. 205.)

Vsebino politične kulture tvorijo po Beerovem mnenju elementi: politične vrednote, sistem političnih nazorov ter emocionalna stališča in simboli. Znotraj vsakega navedena elementa pa je moč razlikovati dve njegovi dimenziji. In sicer:

- 1) teleološko,
- 2) instrumentalno.

Sicer pa sam Beer o politični kulturi sodi takole: "Tako kot pri obči kulturi, so principieline komponente politične kulture vrednote, nazori in emocionalna stališča. Znotraj vsake od teh komponent pa lahko razlikujemo elemente, ki poudarjajo sredstva od tistih, ki poudarjajo cilje - razlikujejo se koncepcije o ciljih in koncepcije o moči."¹⁰

Pri gradnji teoretičnega pristopa o politični kulturi S. Beera se torej soočamo z zelo zanimivim razlikovanjem dveh temeljnih dimenzij politične kulture. Dimenzije, ki se imenuje teleološka, ter dimenzije, ki se imenuje instrumentalna. Prav s pomočjo razlikovanja navedenih dimenzij je mogoče politično kulturo natančneje spoznati. Ali, denimo: prav s pomočjo (raz)ločevanja navedenih dimenzij politične kulture je možno govoriti o njenem celovitem metodološkem spoznanju.

Beer sodi, da so prav politične vrednote pomembna sestavina politične kulture. Zato je za vsak politični sistem zelo pomembno, kakšne in katere so njegove politične vrednote? Kako so politične vrednote rangirajo? Kakšno mesto (vloga) jim pripada pri (na) tabeli, ki jo gradijo?

V kontekstu obravnave tematike, o kateri razmišljamo, pa je nujno opozoriti, da razlikuje Beer med dvema vrstama vrednot. In sicer:

- 1) med vrednotami, ki se imenujejo proceduralne,
- 2) ter med vrednotami, ki jih imenuje vsebinske.

Ad. 1)

Proceduralne vrednote so tiste, ki so vsebovalke koncepcij o strukturi, mehanizmih ter pravilih, preko katerih se izvaja politična oblast. To so vrednote, ki so bolj usmerjene k sredstvom kot pa k ciljem. Vrednote, ki se bolj nanašajo na metode in procedure, katere določajo način odločanja, ne pa vsebino in cilje odločanja. Skratka, proceduralne vrednote vsebujejo način, s pomočjo katerega se politična dejavnost institucionalizira, ohranja ter utrjuje.

Ad. 2)

Vsebinske vrednote pa se nanašajo na opredeljevanje občin "dobrov", kateri se na političnem področju ohranjajo, varujejo ter negujejo. "Ti obči cilji in dobri se, v manjši ali večji meri, pokrivajo z razmišljanji klasične politične filozofije in teorije o tem, kaj je summum bonus (najvišje dobro) politike."¹¹

Zelo pomembno, sploh bistveno komponento politične kulture predstavlja Beeru, kot že povedano, tudi sistem političnih nazorov. Bistveno razliko med vrednotno komponento politične kulture in komponente, ki se imenuje sistem političnih nazorov, pa Beer opredeljuje takole.

10 Dr. Milan Podonavac, *Politička kultura i politički odnosi*, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982, str. 33.

11 Ibidem, str. 34.

Vrednotna komponenta politične kulture je tista, ki izraža normativna stališča.

Komponenta - sistem političnih nazorov - pa je trditev o obstoječem.

Beer torej uvaja pri oblikovanju svojega teoretičnega pristopa o politični kulturi razlikovanje med dejanskim, že obstoječim in normativnim. Ali, denimo: razlikovanje med nazorskim (že obstoječim) ter vrednotnim (normativnim). In, "četudi je težko opredeliti razliko med normativnimi in dejansko obstoječimi stališči, se zdi, da je med njimi možno narediti sledeče razlike: a) dejansko obstoječe trditve se predvsem nanašajo na aktualno politično obnašanje; b) le-te so mnogo bolj odvisne od novih znanstvenih spoznanj, od normativnih trditev; c) dejansko obstoječe norme tvorijo tisto dimenzijo politične kulture, ki je do najvišje stopnje odprta za spremembe; d) dejansko obstoječe norme so pod mnogo večjim vplivom organiziranih političnih sil (političnih partij, specializiranih organizacij za 'meščanski trening' itd.) kot drugi deli politične kulture."¹²

Beerovo razlikovanje med že obstoječo komponento politične kulture in komponento politične kulture, ki naj bi se razvijala v bodoče¹³, je vredno razmisleka. Pa ne le to. Je aktualno za današnji čas. Zakaj? V današnje času se namreč srečujemo, in to ne le v našem družbenem prostoru, temveč tudi v svetovnem, z izrazito nastopajočimi transformacijami vrednotnega pojava. Vrednotni pojav doživlja transformacije v svojih kognitivnih, emocionalnih in konativnih sestavinah.¹⁴ Ob tem dogajanju se nam vsiljujejo vprašanja: kakšna bo tabela prevladujočih bodočih vrednot? Kakšno je razmerje med starimi in novimi družbenimi vrednotami? Ali bo le-to razrešeno v korist novih družbenih vrednot itd.? Oziroma, če govorimo v Beerovem jeziku: vsiljuje se nam vprašanje, kako danes v obdobju izrazito nastopajočih vrednotnih transformacij (preobraženj) razvijati vrednotno komponento politične kulture? Vrednotno komponento politične kulture kot vsebovalko in izraznico normativnih stališč. Torej tistih stališč, ki naj bi vzlic svojemu takšnemu (normativnemu) značaju izražala zapovedi, ki jih je v bodoče nujno odgovorno izpolnjevati.

Sodimo torej lahko, da vključujejo Beerova razmišljanja o politični kulturi, četudi so oblikovana na "meščanskih jedrih", zanimive elemente, razvojne smeri, katere so še kako pomembne za današnji čas.

H konstitutivnim prvina sleherne politične kulture pa Beer uvršča, kot smo že omenili, še eno prvino. Opredelimo jo lahko kot emocionalna stališča in politični simboli. Gre torej za takoimenovano ekspresivno komponento politične kulture. Tudi tovrstna komponenta politične kulture se zelo različno izraža. Njeni raznoliki izrazi, na primer, so: zastave, himne, nacionalni spomeniki, velike osebnosti zgodovine. Beer celo sodi, da tvorijo ekspresivno komponento politične kulture tudi same politične institucije.

12 Ibidem, str. 35, 36.

13 V tem kontekstu bi opozorila, da razmišlja o različnih komponentah politične kulture tudi raziskovalec tega družbenega pojava dr. Dragomir Pantić. Izpostavlja štiri temeljne komponente politične kulture. In sicer: 1) nivo znanja o relevantnih političnih objektih; 2) vrednotne in ideološke orientacije; 3) motiviranost za politično obnašanje, pripravljenost za angažiranje; 4) samo angažiranost kot del širšega političnega obnašanja. Za vse sodi, da so zelo kompleksne in da jih je mogoče nadalje razčlenjevati po zelo različnih kriterijih. (Povzeto po viru: dr. Dragomir Pantić, *Politička kultura i članstvo SKJ, Marksistička misao*, let. 1987, šte. 5-6.)

14 To so situacije 'razdeljenih lojalnosti', v katerih neka vrednotna (ideološka) matrica še vedno ni postala dovolj močna v odnosu do starih oziroma do drugih vzporednih sistemov vrednot, da bi bila veljavna in sprejemljiva osnova identifikacije in vrednotne usmeritve večjega dela članov skupnosti." (Povzeto po: Dr. Milan Matić, *Mit i politika (Rasprava o osnovama političke kulture)*, Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1984, str. 282.)

Postavljeno trditev ilustrira z navedbo konkretnega primera: "Najbolj izraziti primeri ekspresivnih simbolov so zastave, himne, nacionalni spomeniki, velike zgodovinske osebnosti (herojski mit, predstavniki političnih konstitucij), pa tudi same politične institucije (na primer, britanski monarh kot temeljna figura v ceremonialnih institucijah Velike Britanije ohranja življenjske še vedno tiste preddemokratske norme politične tradicije, ki so za britanski politični sistem centralnega pomena)."¹⁵

Beer pa poudarja tudi sledeče; zunanji (ekstremni) simboli predstavljajo le eno dimenzijo politične kulture. Politično kulturna ekspresivna komponenta se tudi izraža v različnih oblikah kolektivne akcije. Prav te krepijo politično solidarnost in tudi čustveno povezanost z obstoječim političnim sistemom. "Politični dogodki, kot so proslave nacionalnih praznikov, odpiranje parlamentarnih sesij in podobno ohranjajo ter krepijo zaupanje in lojalnost do političnega sistema."¹⁶

Beer tudi izrecno poudarja, da vsebuje vsak politični akt (delovanje) v sebi tako instrumentalno kot čustveno komponento. Vsako politično delovanje ima torej instrumentalni značaj (je instrument za doseganje nečesa), v sebi pa tudi vsebuje čustvene prvine. Beer torej odmerja na področju političnega zelo veliko prostrora čustvom. Ali, denimo: njegovo opozorilo, da vsebuje sleherno politično delovanje v sebi dve zelo pomembni komponenti, instrumentalno in čustveno, gre tudi razumeti kot sledeče opozorilo. Trajna, notranja komponenta političnega delovanja je politična kultura. "V toku vseh političnih procesov vsebuje akcija političnih akterjev tako ekspresivno kot tudi instrumentalno komponento."¹⁷

Politična kultura in politično delovanje sta tesno prepletajoči se sestavini. Prav politična kultura je stalna spremljevalka slehemelega političnega delovanja. Sleherno politično delovanje je tudi izraz politične kulture.

Pri Beeru je tudi govor o takoimenovanem političnem stilu. Kaj le-ta izraža? Prav politični stil je pomemben aspekt politične kulture. V njem se namreč najbolj neposredno izraža kombinacijsko prepletanje tako instrumentalne kot emocionalne komponente politične kulture.

Dejali smo že, da vključujejo Beerova razmišljanja o politični kulturi, četudi so artikulirana na "meščanskih jedrih", mnoge zanimive elemente, o razvojnih smereh katerih je še kako pomembno (nujno) razmišljati v današnjem času (tudi v našem družbenem prostoru). V sklop takšnih elementov gre vsekakor vnesti tudi Beerova razmišljanja o političnem stilu kot pomembnem aspektu politične kulture. Oziroma, sploh o političnem delovanju kot delovanju, ki je vselej izraz določene politične kulture. Danes je namreč ne le v jugoslovanskem, temveč tudi svetovnem družbenem prostoru mogoče mnogokrat (še) zaznati povsem nesprejemljive stile političnega delovanja. Soočamo se s silno nizkimi izrazi zelo slabo razvitih političnih kultur. Mnogotera politična delovanja so (še vedno) opremljena s slabo razvitimi političnimi kulturami. "Politična kultura v Jugoslaviji, ki obsega raznovrstne tokove političnih izkustev in tradicij, doslej ni bila neposredni predmet sistematičnih in vsestranskih preučevanj."¹⁸

15 Dr. Milan Podunavac, *Politička kultura i politički odnosi*, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982, str. 36.

16 Ibidem, str. 36.

17 Ibidem, str. 37.

18 Dr. Milan Matić, *Mit i politika (Rasprava o osnovama političke kulture)*, Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1984, str. 312.

"Dosedanji poskusi upoštevanja in postavljanja širših teoretičnih okvirov za proučevanje politične kulture v Jugoslaviji opozarjajo na relativno nerazvitost daljše in stabilnejše demokratične tradicije, oziroma na dvojnost in protislovje med avtoritarno in svobodno (bolj moderno kot meščansko demokratično) komponento v politično - kulturnih tokovih na naših tleh."¹⁹

Skratka, sklenemo lahko, da so tudi razmišljanja angleškega političnega pisca S. Beera o družbenem pojavu, imenovanem politična kultura (v Beerovem jeziku o eni izmed štirih osnovnih variabel političnega sistema), spričo današnjih vse bolj zapletenih družbenih dogajanj, vredna temeljite pozornosti. In tudi (bolj natančne) analitične razčlembе, kot pa smo jo opravili v pričujočem delu.

4. TEORETIČNI PRISTOP K POLITIČNI KULTURI R. DAHLA

V nadaljevanju se bomo seznanili s teoretičnimi gledišči o politični kulturi še enega misleca. In sicer Roberta Dahla. Kaj je specifično za Dahlovo razumevanje politične kulture? Ta mislec razmišlja še o novih komponentah politične kulture in poizkuša z njimi obogatiti politično misel. Ti komponenti politične kulture, če jih (po)imenujemo, sta: politično zaupanje, nezaupanje, orientacije h kolektivni akciji, k načinu razreševanja problema.

Sicer pa je za Dahla politična kultura mreža političnih orientacij. Bistvene prvine politične kulture so zanj:

a) Orientacije k političnemu sistemu.

Te orientacije imajo lahko zelo različne značaje. Tako je moč govoriti o podaničnih orientacijah, apatičnih in tudi odtujenih.

Podanične orientacije so tiste, s katerimi člani družbe v svojih stališčih, občutkih, vrednotah favorizirajo (branijo) obstoječi politični sistem.

Apatične orientacije so tiste, s katerimi člani družbe v svojih stališčih, vrednotah prej izražajo nevtralen odnos do obstoječega političnega sistema, kot pa pozitiven oziroma negativen.

Odtujene orientacije pa so tiste, mreža katerih izraža negativne konotacije do obstoječega političnega sistema. Ali, denimo: v odtujenih orientacijah se tudi izraža odtujenost članov družbe do obstoječega političnega sistema.

b) Orientacije k drugim ljudem.

Prav le-te so lahko izraz političnega zaupanja oziroma nezaupanja.

c) Orientacije h kolektivni akciji.

Upoštevaajoč tovrstno prvino politične kulture, je mogoče razlikovati med tistimi tipi političnih kultur, kateri v kolektivni akciji poudarjajo element kooperacije. In tudi med tistimi, pri katerih o teh (kooperativnih) značilnostih ni mogoče govoriti.

¹⁹ Ibidem, str. 312, 323.

č) Orientacije k reševanju problema.

(Tudi) te orientacije so po svoji naravi različne. Njihova usmerjenost je lahko pragmatična ali pa racionalistična.

Usmerjenost pragmatičnega značaja teži k razrešitvi trenutno aktualnega problema. Njena pozornost je usmerjena k dejstvu, ki so trenutno aktualna. Pragmatična usmerjenost teži k realnosti, k njeni razčlembi. In tudi k njenim empiričnim izkušnjam.

Racionalistična usmerjenost pa želi iti korak naprej. Torej, želi iti naprej od obstoječih (empiričnih) dejstev.

Bistveno razliko med pragmatičnimi in racionalističnimi orietacijami k reševanju problema slikovito opisuje dr. Milan Podunavac. Takole pravi: "Medtem ko teži pragmatična mentaliteta 'in medias res' čim bliže k tistemu, kar je potrebno, da je razrešeno, se racionalistična metoda vzdiguje na višjo stopnjo abstrakcije in odtod teži, da je dlje od dejstev. Medtem ko prva teži, da osvoji realnost, pa racionalistom ne gre, da se zoperstavijo realnosti v smislu njene preureditve napram lastni ideji; medtem ko gre empiristu za to, da je nedogmatičen in odprt, pa racionalist vztraja na nujnosti deduktivne koeksistence; medtem ko prvi poudarja celotnost, postavlja drugi nad vse logično rigoroznost. Medtem ko izhaja empirični pristop iz stališča, da, v kolikor se določen program ne potrjuje v praksi, ni nekaj v redu s teorijo, racionalist trdi, da tisto, kar ni resnično v teoriji, tudi ni resnično v praksi - napačna je praksa, ne pa teorija."²⁰

Prikaz bistvenih prvih politične kulture po Dahlu dokazuje, da vpeljuje ta mislec v svojih razmišljanjih o politični kulturi neke vrste dvojno tipologijo. Ali, kot pravijo politologi: neke vrste "dualno" tipologijo. Dualno tipologijo politične kulture. Temeljni, elementarni kriterij takšne dvojne (dualne) tipologije politične kultur namreč je:

- a) ali so orientacije k političnemu sistemu zasnovane na privrženosti oziroma odtujitvi;
- b) ali so orientacije napram drugim članom političnega sistema prežete s političnim zaupanjem oziroma nezaupanjem;
- c) ali je kolektivna akcija zasnovana na kooperaciji oziroma na antagonizmu;
- d) ali pri reševanju problema prevladuje pragmatični oziroma racionalistični stil.²¹

Povejmo tudi, da se je bavil R. Dahl s preučevanjem bihaviorizma. Sodi, da je temeljna specifika le-tega v njem prevladujoči mikro pristop. Za Dahla je bihaviorizem teorija mikropolitike. V bihaviorizmu namreč zavzema težiščno vlogo prav posameznik (individuuum). Posameznik (individuuum) je njegova prvenstvena operacionalna kategorija. Bihaviorizem računa s posamezniki (individuui), ki glasujejo, sodelujejo v politiki, izražajo svoja stališča, poglede, nazore. Toda, individuuum ni politični sistem! Med posameznikom in političnim sistemom nikakor ni mogoče postavljati enačaja. Tudi analiza individualnih teženj še ne more popolnoma pojasniti kolektivnih odločitev. Potrebno je še razumeti mehanizme, preko katerih se individualne odločitve povezujejo ter združujejo v kolektivne.

20 Dr. Milan Podunavac, *Politička kultura in politički odnosi*, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982, str. 38, 39.

21 V tem kontekstu naj opozorim, da razmišlja o spremenjenem političnem stilu v današnjem obdobju (tudi) dr. Milan Podunavac v svojem delu *Politički legitimitet* (Izdavačka radna organizacija "Rad", Beograd, 1988). V njem sodi takole: "Novi rangi političnih zahtev se tudi prelivajo v oblikovanju novega stila politične participacije. Nasproti tradicionalnemu 'ELITE DIRECTED' stilu, postaja politična participacija vse bolj izrazito 'ELITE CHALLENGING'. Po drugi strani, pojav nove tabele političnih vrednot in nove politike povečuje krizo tradicionalnih političnih institucij" (str. 180).

Prav takšni mehanizmi so namreč zelo pomembni posredovalni člen v agregacijskem in kombinacijskem procesu individualnih in kolektivnih odločitev.

Z izraženim opozorilom, kako zelo pomembno vlogo imajo raznoteri mehanizmi kot vmesno nastopajoči členi pri povezovanju individualnih odločitev in njihovem spreminjanju v kolektivne, Dahl pravzaprav opozarja na temeljno pomanjkljivost bihevorizma. Ta je - odsotnost slehernega povezovalnega mosta med posameznikom in celoto. Oziroma, denimo: odsotnost slehernega povezovalnega mosta med posameznikovimi individualnimi stališči, obnašanji in političnim sistemom kot celoto. Prav takšen povezovalni (spajalni) most pa naj bi predstavljal koncept politične kulture. Politična kultura je vez posameznosti z občostjo. Izvajanje koncepta politične kulture v raziskovanju politike predstavlja poskus preseči pravkar opisano slabost bihevorizma. Za bihevorizem je namreč raziskovanje politike zgolj raziskovanje političnega obnašanja posameznika, ne pa tudi širših občosti (kolektivitet). "Uvajanje politične kulture v raziskovanje politike se pojavlja kot poskus raziskovalcev politike, še posebej v okviru anglosaksonske politične teorije, da se preseže jez med mikro in makro raziskovanji politike, kar je, v temelju, rezultat težnje, da se razreši protislovje dveh osnovnih tendenc na katerih se zasnjuje politična teorija na Zahodu - legističnega institucionalizma ter ekstremnega bihevorizma."²²

Kako pomembna, spajalna prvina med posameznikom (njegovimi mnenji, stališči, nazori, obnašanji) in celoto, občostjo (to je političnim sistemom) je pojav, imenovan politična kultura, smo zasledili tudi že prej pri preučevanju gledišč o politični kulturi Gabriela Almonda. Tudi zanj, kot smo povedali, je politična kultura zelo pomembna spajalka mikro in makro politika. Oziroma, prav odnos politične psihologije do delovanja političnega sistema je po Almondovem mnenju mogoče utrjevati (in utrditi) s samim lociranjem političnih stališč in obnašanj v politično strukturo sistema. Za Almonda je torej zelo pomembno vprašanje, v kakšnem medsebojnem odnosu sta politična psihologija in politični sistem.

Prav v izrazitem videnju spajalne vloge politične kulture med posameznikom in občostjo se torej (še posebej) skladajo stališča meščanskih mislecev R. Dahla in G. Almonda, ko oblikujeta svoja teoretična pristopa k politično kulturnemu pojavu.

22 Dr. Milan Podunavac, *Politična kultura i politički odnosi*, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982, str. 27, 28.

Po (krajši) predstavitvi nekaterih meščanskih koncepcij o politični kulturi²³ si je seveda smotno zastaviti vprašanje, v čem so si le-te skupne? V čem je obstoječa skupnost njihovih artikuliranih stališč o politično kulturnem pojavu?

Trdimo lahko, da je pojav, imenovan politična kultura, v samem središču preučevalne pozornosti (tudi) mnogih meščanskih mislecev. (Tudi) le-te zanima vprašanje, v čem je temeljni pomen politične kulture?²⁴

Da bi lahko odgovorili na zastavljeno vprašanje, poskušajo meščanski misleci sploh spoznati, kaj je politična kultura. Njihova razmišljanja so osredinjena k spoznavanju samega bistva politične kulture. K vprašanju: kako le-to opredeliti? Za vse meščanske mislece je politična kultura zelo pomembna prvina, kategorija, dejali bi celo lahko, variabla, ki tudi pomaga spoznavati še druge zapletene politične pojave (kot, na primer, sam politični sistem). In kakorkoli so njihove opredelitve politične kulture sicer nekoliko medsebojno različne, je vendarle njihovo skupno stičišče: politična kultura je tista prvina, ki ne le pomaga spoznavati politični sistem, temveč ga tudi vzdržuje, usmerja, ohranja. Prav politična kultura je bogatiteljica politične misli.

Meščanski misleci, kot smo spoznali še predvsem G. Almond, tudi razmišljajo o različnih tipih političnih kultur. Spoznavajo torej, da se obče značilnosti in tendence v določenih političnih kulturah izražajo v različnih tipologijah političnih kultur ter njihovih prevladujočih konstitutivnih zgradbah. Za meščanske teoretike je seveda še najbolj pomemben tisti tip politične kulture, ki pomaga ohranjati (vzdrževati) obstoječi politični sistem.

Pomembno je tudi izpostaviti, da je pri meščanskem mislecu Beeru govor o dveh temeljnih komponentah političnih kultur. Že obstoječi in tudi tisti, ki naj bi jo razvijali v bodoče. Seveda je naloga obeh teh temeljnih komponent političnih kultur, da ohranjata obstoječi politični sistem. Beerovo razmišljanje o dveh temeljnih komponentah politične kulture je, kot smo že poudarili, izredno pomembno. Vendar ga je nujno, prav zaradi njegove vpetosti v meščanske okvire, dopolniti. In sicer takole. Prav gotovo so zelo pomembna sestavina sleherne politične kulture vrednote. Toda "v neki družbi lahko razlikujemo eksistentne in projektirane sisteme vrednot. Eksistentni sistemi vrednot izražajo v sebi tisto, na čemer družba kot celota sloni, projektirani sistemi vrednot pa izražajo želje, hotenja družbe oziroma posameznih njenih struktur. Skoraj vedno se dogaja, da nastajajo razlike med obstoječim in projektiranim sistemom vrednot. Če takih razlik ne

23 Opozoriti moramo, da z našo predstavitvijo gledišč o politični kulturi zgolj nekaterih meščanskih koncepcij, in sicer Almondove, Beerove ter Dahlove, nismo te tematike izčrpali v vsej njeni globini. O njej namreč obstaja množica sila pomembnih (avtentičnih) del (avtorjev), ki omogočajo natančnejši uvid v tematiko, kot pa smo jo predstavili mi v pričujočem delu. Našo predstavitev tematike lahko konceptuiramo kot prikaz najbolj temeljnih, izhodiščnih gledišč obravnavanih avtorjev o politični kulturi, ki naj omogočijo spoznati obstoječe bistvo novejših meščanskih teoretičnih razprav o politični kulturi.

24 Dr. Milan Matić ga opredeljuje takole: "Temeljni pomen politične kulture in vrednostnih dimenzij politike za življenje in za razvoj neke politične skupnosti izhaja iz osnovne potrebe človeške družbe po vrednostnem osmišljanju in identiteti v svetu ter družbeni sredini, ki jima pripadata." (Citirano iz: Mit i politika (Rasprava o osnovama političke kulture), Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1984, str. 6.)

bi bilo, bi bila družba v stagnaciji in ne bi izražala progresivnosti v svojih prizadevanjih. Toda če so med vrednotami, za katero se družba zavzema v svojih smotrih, in vrednotami, ki obstajajo v praksi, velike razlike, tako da jih je težko premostiti in izravnati, oziroma če družba ne more doseči ciljev, ki jih imajo posamezne izmed njenih glavnih struktur za temeljne in jih v praksi uresničiti, tedaj jo zajame kriza. Novi sistem vrednot se ponavadi vzpostavlja po globokih socialnih pretresih in tudi z revolucijo. Če gledamo s tega stališča, revolucija tudi ni nič drugega kakor to, da se sistem vrednot, ki je v zastoju ali celo reakcionaren in ne omogoča članom družbe družbenega progressa, zamenja z novim sistemom vrednot, ki bo vzpostavil novo stanje in pripeljal do novega sistema vrednot ter omogoča perspektivo, napredek."²⁵

Razmišljanja prav vseh (predstavljenih) meščanskih teoretikov, ki razpravljajo o politični kulturi, so tudi osredotočena k vprašanju: kaj tvori temeljne prvine tega družbenega pojava?²⁶ Katere sestavine so njegove temeljne sestavine? V svojih razmišljanjih poudarjajo, da tvori politično kulturo več različnih prvin. Prav vse prvine naj bi z opravljanjem svojih nalog pomagale vzdrževati obstoječi družbeni (politični) sistem.

Tako prvo obravnavani teoretik (funkcionalist) Gabriel Almond poudarja, kot smo spoznali, da tvorijo politično kulturo sledeče prvine: kognitivne (spoznavne) orientacije. Skratka, zanj je pomembno sedanje (in tudi drugo) znanje o političnih objektih. Pomemben pa je tudi človekov občutek pripadnosti (ali ne) napram političnemu sistemu. In, nazadnje tudi same vrednostne sodbe o političnih objektih. Ali, denimo v Almondovem jeziku "sama uporaba moralnih standardov v vrednotenju političnih objektov". Razmišljamo pa lahko tudi takole: da bi človek bil branitelj (zagovornik) obstoječega družbenega (političnega) sistema, mora po Almondovem mnenju sploh imeti znanje o njegovih političnih objektih. Pa ne le to. Le-te mora tudi znati moralno oceniti (ovrednotiti). In, po tako nastopajočih predhodnih procesih spoznavanja in vrednotenja političnih objektov kot konstitutivnih delov političnega (družbenega) sistema le-tega tudi lahko vzdržuje. Almondova razmišljanja o pojavu, imenovanem politična kultura imajo torej, kot smo že večkrat opozorili, izraziti "funkcionalistično tonsko obeležje."

S. Beer temeljne prvine politične kulture konkretno določi kot: politične vrednote, sistem političnih nazorov ter emocionalna stališča in simbole. (Tudi) za Beera predstavlja pomembno vprašanje, kakšne konkretne prvine tvorijo posamenzиковo politično kulturo?

25 Dr. Ilija Mrmak, Prispevki k marksistični zasnovanosti vzgoje in izobraževanja, Zavod SRS za šolstvo, Novi vidiki, Ljubljana, 1977, str. 78, 79.

26 Zanj pravi Franjo Kožul, da je to "obnašanje v procesih politične participacije in stališča individua napram celoti, družbi". (Povzeto po avtorjevem viru: Politička kultura i političko ponašanje u savremenim političkim procesima, Politička misao, Zagreb, 1970, str. 4.)

Kakšna je posameznikova tabela temeljnih političnih vrednot? Kakšne je njegov sistem političnih nazorov? Kakšna so njegova artikulirana emocionalna stališča?²⁷ Kako je pri posamezniku razvita ekspresivna komponenta politične kulture? Na vsa ta vprašanja je po mnjenju S. Beera treba vedeti odgovore. Če so le-ti negativni, je takšno stanje treba preseči. Oziroma, pri posamezniku je vedno treba razvijati takšno politično kulturo, ki je uspešna povezovalka (spajalka) njega in političnega sistema.

Slednje rečeno pa se tudi potrjuje v konkretnem določevanju prvin politične kulture pri mislecu Robertu Dahlu. Določa (in klasificira) jih takole: orientacije k političnemu sistemu; orientacije k drugim ljudem; orientacije h kolektivni akciji; orientacije k reševanju problema. Njegovo določanje in klasificiranje navedenih politično kulturnih prvin je utemeljevano na dvojnem (dualnem) kriteriju. To pa pomeni, da je potrebna krepitev tistih orientacij k političnemu sistemu, ki so zasnovane na njegovi privrženosti. Da je potrebna krepitev tistih orientacij napram drugim pripadnikom političnega sistema, ki temelje na političnem zaupanju. Da je potrebna krepitev tistih orientacij h kolektivni akciji, ki temelje na kooperaciji. In da je tudi potrebna krepitev tistih orientacij k reševanju problema, v katerih prevladuje racionalistični stil. Skratka, povedano zgoščeno, tudi za Roberta Dahla je pomembno, da se krepijo vse tiste prvine politične kulture, ki so vzdrževalke obstoječega političnega (meščanskega) sistema. Oziroma, ki prispevajo k vzpostavljanju političnega konsenza. Namreč, temeljno vprašanje za meščanske teoretike je, "ali je politična kultura sestavni del mehanizmov politične vladavine in politične dominacije, oziroma, ali jo je mogoče razvijati, kot zasledimo pri večini meščanskih teoretikov, brez prisile".²⁸

"Politična kultura je del 'meščanske družbe' in sestavni del ideoloških aparatov, preko katerih se ohranja politična hegemonija vladajočega razreda."²⁹

Po prikazu bistvenih gledišč novejših teoretičnih razprav o politični kulturi nekaterih meščanskih mislecev je tudi smotrno, da opozorimo na nekatere bistvene specifikke tega družbenega pojava.³⁰ In sicer tiste, ki jih meščanski misleci prav zaradi svoje takšne, torej "meščanske miselne ujetosti" pri njem ne vidijo (ali pa nočejo videti), so pa za ta pojav sila pomembne. In sicer:

27 Beer torej v kontekstu svojih razmišljanj o politični kulturi pripisuje veliko vlogo tudi stališčem. Za ta pojav res lahko rečemo, da je pomembna prvina človekove politične kulture, saj se ravno preko njega le-ta tudi izraža. Človekova stališča, ki tudi močno vplivajo na njegovo obnašanje, so pokazatelj njegove osvojene politične kulture. "Stališča močno vplivajo tudi na obnašanje ljudi. To je najbolj videti pri združevanju ljudi po politični, strokovnih ali kakšni drugi opredelitvi. V okviru posameznih strank, strokovnih organizacij, klubov ipd. se ljudje bojujejo za uresničevanje določenih programov, za izvedbo določenih ukrepov ipd.. V tej javni strani je zlasti pomembno stališča. Z razvijanjem takih ali drugačnih stališč je mogoče torej vplivati na obnašanje in je mogoče predvidevati obnašanje ljudi. To je ravno tisto, kar budi veliko zanimanje, ki se v zadnjem času posveča raziskovanju stališč." (Povzeto po viru: Dr. Mrmak Ilija, Prispevki k marksistični zasnovanosti vzgoje in izobraževanja, Zavod SRS za šolstvo, Novi vidiki, Ljubljana, 1977, str. 164.)

28 Dr. Milan Podunavac, Politična kultura i politički odnosi, Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1982, str. 55.

29 Ibidem, str. 56.

30 Še posebej so zanimiva razmišljanja o politično kulturnem pojavu dr. Jovana Dorđevića. Le-ta (o njem) sodi: "Za razliko od ideologije, politična kultura ni institucionalizirana in ne predstavlja zavestno obdelane konstrukcije. Njena homogenost izvaja svojo racionalnost tudi s strani njene heterogenosti, oziroma iz heterogenosti elementov, ki jo tvorijo." (Povzeto po avtorjevem viru: Eseji o politici i kulturi, Savremena administracija, Beograd, 1981, str. 85.)

- a) Politična kultura je družbeni pojav, ki se spreminja v toku zgodovinskega razvoja. Ta pojav je rezultanta zgodovinskega razvoja neke družbe. Namreč, "kot kulturni subjekt človek vrednoti in osmišlja vse okoli sebe in v sebi".³¹
Vzlic temu naši politologi povsem upravičeno opozarjajo, da je politična kultura družbeni odnos in družbeno dejstvo. Prav zaradi svojih takšnih značilnosti je tudi zgodovinski pojav, ki se spreminja in razvija z družbenimi spremembami.
- b) Politična kultura je tudi dinamičen pojav. Pravzaprav je dinamizem v spreminjanju. In to zato, da bi se uresničeval in potrjeval. Kako izrazito dinamičen je ta pojav, nam še posebej kažejo dogajanja v naši družbi danes. "Namesto, da bi nam bila ekonomska rast v funkciji uresničevalca socialističnega samoupravnega sistema vrednot, smo zašli v še slabšo inverzijo, tako da je danes moralna kriza prav gotovo postala prepreka normalni družbeni reprodukciji. Danes obstajajo konflikti z nekimi elementarnimi moralnimi normami, na katerih temelji vsaka civilizirana družba."³²
- c) Za pojem politična kultura lahko rečemo, da je pojem, ki ga polnijo zelo heterogene, kompleksne vsebine. Ta pojem obsega teorije, prakse, mite, reference, dogajanja itd.. Prav zaradi njegove velike vsebinske raznolikosti posamezni preučevalci³³ sodijo, da je ta pojav še vedno nezadostno določen. Govore celo o tem, da je sploh tudi nerealno pričakovati, da bodo kdaj njegove vsebine povsem natančna (eksaktno) določene.³⁴
- č) Nekateri politologi³⁵ primerjajo pojav, imenovan politična kultura, s pojavom, imenovanim politična ideologija. Ob primerjanju teh pojavov takole izpostavljajo njune bistvene specifične: "V odnosu do politične ideologije politična kultura izraža: a) manjšo stopnjo konsistentnosti; b) spontanejšje oblike artikulacije; c) posreden odnos do politične pozitivitete; manjšo možnost vpliva organiziranih političnih sil;
- d) neposrednejši vpliv materialnih življenjskih pogojev in socialno - politične strukture."³⁶

Sklenimo torej. Izvedba analize nekaterih meščanskih teoretičnih pristopov k politični kulturi potrjuje, kako živo so pri meščanskih teoretikih prisotna razmišljanja o politični kulturi. In, četudi so ta njihova razmišljanja enostrana, vendarle potrjujejo tisto, kar smo dejali v uvodu. To je, da predstavljajo poskus snovanja neke celovite teorije o politični kulturi. Teorije, ki ostaja kljub svoji težnji po celovitosti, ne celovita, enostrana. Namreč, meščansko razredno omejena. Toda, kljub njenim takšnim značilnostim jo je nujno preučevati. Kajti le tako je in bo mogoče ustvarjalno uresničevati za naš družbeni prostor

31 Dr. Milan Matić, Mit i politika (Rasprava o osnovama političke kulture), Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1984, str. 12.

32 Nenad Kecmanović, Politika u kritičkom ogledalu, Kultura, Beograd, 1986, str. 187.

33 Glej o tem še obširneje v viru: Dr. Dragomir Pantić, Politička kultura i članstvo SKJ, Marksistična misao, Zagreb, let. 1987, šte. 5 - 6.

34 Na tem mestu pa moramo vendarle opozoriti, da meščanski misleci sicer spoznavajo, da so vsebine politično kulturnega pojava zelo heterogene. Toda vse te heterogene vsebine, ki jih konkretno analizirajo, so zanje meščansko določene (določevane). Njihova temeljna naloga je namreč ohranjanje obstoječega (meščanskega) družbenega reda. Oziroma, ohranjanje "etičnih vsebin meščanske države".

35 Zlasti dr. Milan Podunavac

36 Povzeto po že večkrat navedenem delu dr. Milana Podunavca z naslovom Politička kultura i politički odnosi, ..., stran 56.

še kako pomembno zahtevo: "Nove politične metode in nove programske usmeritve doprinašajo k razširjanju politične kulture naše družbe kot predpogoja za aktivno sodelovanje vseh članov družbe v oblikovanju in uresničevanju družbene politike. Politična zavest mlade generacije je bistvena komponenta njene družbene usmerjenosti k vlogi subjekta v družbi, toda zavest takšne generacije kot celote še vedno ni oblikovana. Proces njene kristalizacije nedvomno poteka na področju globalnih sprememb in civilizacijskih vrednot, kar bo privedlo do pojava povsem nove politične generacije na temeljih multikulturalizma in novega internacionalizma."³⁷

UPORABLJENI VIRI

- Aleksić, Jordan: Jugoslovenska omladina osamdesetih godina između političke apatije i autonomnog političkog subjektiviteta, Pogledi, Split, let. 1987, št. 1.
- Dordević, Jovan: Eseji o politici i kulturi, Savremena administracija, Beograd, 1981.
- Hamann, Rudolf: Politische Soziologie für den Sozialkundeunterricht, Hoffmann und Campe Verlag, Hamburg, 1974.
- Južnič, Stane: Politična kultura, Založba Obzorja, Maribor, 1989.
- Kožul, Franjo: Politička kultura i političko ponašanje u savremenim političkim procesima, Politička misao, Zagreb, 1970.
- Matić, Milan: Mit i politika (- Rasprava o osnovama političke kulture -), Radnička štampa, "Ideje", Beograd, 1984.
- Mrmak, Ilija: Prispevki k marksistični zasnovanosti vzgoje in izobraževanja, Zavod SRS za šolstvo, Novi vidiki, Ljubljana, 1977.
- Pantić, Dragomir: Politička kultura i članstvo SKJ, Marksistična misao, let. 1987, št. 5 - 6.
- Podunavac, Milan: Politička kultura i politički odnosi, Radnička štampa, Ideje, Beograd, 1982.
- Podunavac, Milan: Politički legitimitet, Izdavačka radna organizacija "Rad", Beograd, 1988.

37 Aleksić Jordan, Jugoslovenska omladina osamdesetih godina između političke apatije i autonomnog političkog subjektiviteta, Pogledi, Split, let, 1987, št. 1, str. 29.